

Ärtöññe / roman

Category: Ertekiler, Gutlaglar, Kitapcy, Romanlar, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Ärtöññe / roman ÄRTÖÑÑE

Erk galanyň gadymy zamanlarda al-asmanda hellewlän derwezesiniň indi gaçan dişiň ýeri ýaly bolup hoňkarýan gädiginden maşynlaryň güzzüldisi eşidildi: »Bulara tizläýdiler, göresleri gelip, ýürekleri atygsap durandyr. Bu ýadygärlikler indi köşk wagtyndakysyndan arzyly bolaýdy öýdýän» diýen professor Muhammet aga gyssandy.

Gelýänler Birleşen Milletler Guramasynyň ygtyýary bilen Mary şäheriniň 2500 ýyllyk toý dabarasyna gatnaşýan myhmanlardy. Olaryň ýolbaşçylary şol abraýly halkara guramasynyň wekilidi. Galanlary jahanyň dürli künjeklerinden gelen hormatly alymlar! Ýer ýüzünde tanalýan sungat işgärleridi. Aralarynda gadymy Marynyň taryhyna degişli içgin gyzyklanýan janköýerler hem bardy. Bulardan öň baryp ýene aýlanyp göreýin, gowy taýýarlanaýyn» diýip ozup gaýdan professor öňlerinden çykyp, olary garşylaýmak galdy: »Beýdäýerler öýtmändim, şunça ylgaşladymam weli...» diýip, ýaşuly içini geplettdi. Olaryň galanyň köne diwaryna dyrmaşan ýolbşçysy derini çaly, haşylap: »Duruber, şol ýerde» diýýän ýaly edip, eline alan şlýapasyny bulady. Göwresi ýeňiljek, agajet, horyda adam ýetip gelşine :»Ýeke özüň guwanaýjaksyň welin, ozal kän görensiň, muny saňa beýtdirmeris» diýip degişdi. Gözi äýnekli, burçlak, ýasy ýüzli, örän hereketli bu ýolbaşçy ýoldaşlary depä dyrmyşýança, pyr-pyr öwrülip, galanyň içine, ýokarysyndaky päkize gök asmana ine-gana bolmasa-da, ýagşy seredip onuň döwri bilen gysgaça tanşalyň, Toýy soň soňlabereris, görmägede wagt taparys» diýip, Muhammet aga söz berdi.

Ol »Üns beriň!» diýen manyda sag goluny ýokary göterdi-de ardynjyrap, sözüne başlady.

□ Dünýä medeniýetiniň iň örnän ýeri Müsür, Hytaý, Hindistan. Olaryň gadymy medeniýetiniň dowamy weli, häzirki döwür äheñini başga ýerde Tigr, Ýewfrat derýalarynyň aralarynda

(Mesopotamiya) alypdyr. Iki tapgyrdan ybarat, Mary şäherler toplumynyň (megapolis) ilkinjisiniň doly durkuna gelmegi taryhy ähmiýetli şu döwre gabat gelýär.

Iri şäherler döräp başlaýar. Ondan bäri üç müň ýyl aşa wagt geçipdir. Bu ösüş biziň zamanamyzdan öňki 729-njy ýylda badygýar. Ýene-de täze öwüşgin tapyp, kämilliginiň indiki basgançagyna göterilýär. Şol ýyl Nil derýasynyň ilkinji bosagalarynyň aňrysyndan inen çarwalaryň basybalyjy süýşüşliginiň uly tapgyry hem şol wagta utkaşýar. Dünýäde ýene-de uly özgerişlikler ýüze çykýar. Kiçi halklar toplanyşýarlar. Ozal görülmedik-bilinmedik iri döwletler döreyär. Bu ýagdaý şäherleriň ykbalyna ýene-de täsir edýär. Guraklyk sebäpli, ýüze çykan basybalyjylykly süýşüşliginiň döreden weýrançylygynyň üstüne şol ýyllarda Murgap (ol wagt Marguş) derýasynyň öz gyrmançasý bilen özüni gömüp, ugruny üýtgetmegi zerarly Marguşdaky öňki şäherler toplumu heläkçilige uçraýar. Horlanan ilat täze şäheriň düýbünü tutýar. Soň olam ikinji uly topluma öwrülýär. Ol siziň şu töwerekde görýän harabaçylygyňyz. Onuň başyny başlan kerwenbaşy bolsa, häzir üstünde duran depämizi bize ýadygärlik galdyran Merw şäheri. Onuň döremegi dünýäde şol wagt bolup geçen ýokary özgerişliklere dahylly.

Mourwuň taryhy kuwwaty adamzada görkezen hyzmaty, dünýä medeniýetine goşan goşandy, aýratynlyklary we umumy keşbi bu gadymy şäheriň özboluşlylygyny kesgitleýdir. Onuň geçmişi türkmen halkynyň boýlan ykbally ýoluna köp babatda çalymdaş. Oňa özboluşly ösüşiniň başynda hindi, gadymy elam-hett halklarynyň medeni täsiri ýetipdir.

Mourwyň döwründe ýakyn Gündogarda beýleki ençeme halklary özüne birikdiren Babyl (Wawilon), Midiya, Assiriya döwletleri emele gelipdir. Bular täze dörän äpet döwletler. Soň olaryň üçüsi hem Kuruş (Kir) döwründe birikdirilip, bimöçber uly döwlet döräpdir. Ony Dariý I gutarnykly guraýar. Biziň eramyzdan öňki VI asyryň ortalarynda dünýäniň ykbalyna dahylly güýji özünde jemlän bu ilkinji ägirt uly döwletiň başynda Ahamenler silsilesi durupdyr. Dünýäde ilkinji bimöçber uly bu döwlet iňňän güýçlenişi ýaly, täze medeniýet ojağyna hem

öwrülýär. Ýaňy gurlup, adygyp ugran Mourw hem töweregindäki döwletler bilen bilelikde Günorta Eýranda döredilen şol pars döwletine birikdirilipdir, tä Ahamenler silsilesi Aleksandr Makedonly tarapyndan syndyrylýança, şol uly dünýä medeniýetiniň ojagyna düşýär. Şol ýyllarda otparazlyk dininiň (zoroastrizm) Günorta-Gündogar Garagumda wagyz edilip ugralmagy Mourwyň medeni kuwwatyny has-da güýçlendiripdir. Şeýlelikde, bu sepgitdäki aýgytly taryhy wakalar »Awestada», »Päk Mukaddes hem Kuwwatly» diýlen Mourwy başda pajygaly, soň örän täsirli hem ähmiýetli medeni, taryhy hadysalaryň jümmüşine oklaýar. Bu wakalar Mourw şäheriniň ösmegine gönüden-göni dahylly bolup, oňa şol irki zamanda gadymy atabalarymyzyň dünýä medeniýetine goşan ajaýyplyklarynyň biri diýip, buýsanyp bileris. Muňa taryhda belli dabaraly waka hökmünde deňsiz-taýsyzdygy hem örän täsindigi sebäpli, uzak wagtlap, tutuş äleme ýaň salan üýtgeşik çaknyşykda massagetleriň öňbaşçysy, amazonkalar diýlip atlandyrylan batyr (gyz-zenan) lardan Tumar (Tomiris) gelniň, biziň zamanamyzdan öňki 530-njy ýylda Garagumy gahrymanlarça gorap, Oguzboýuň orta akymynda ahamenlerden üstün çykmagyny-da goşmak gerek. Marguşlylaryň, parfiýalylaryň we beýleki garagumly halklaryň şondan sanly ýyl soň, agyr süteme garşy baş göteren, adamzat taryhynda öçmez orun alan gozgalaňy-da (ak N.Struwe) atabalarymyzyň adalat ýolundaky gaýduwsyzlygyny görkezdi. Uly ýeňiş gazanan Tumar gelniň ady-ha ençeme asyrlap, bütin ýewropalynyň diliniň senasyna öwrüldi. Amazonkalaryň adyny äkidip, Günorta Amerikadaky dünýäde iň uly derýa dakylmagy hem şu ýagdaýdyr. Bu wakalar Garaguma-da Mourw şäherine hem gönüden-göni dahylly. Ony oguzboýly Tahmurt hanyň gurdurmagy-da şuny ýatladýar.

Taryhy örän gadymy halkymyz ösüşiniň çarkandakly hem kyn ýoluny geçdi.

Agyr synaglara abraý bilen hötde geldi. Bu ýol, bu abraý onuň ähli irki şäherlerine, ilkinjileriň arasynda bolsa, uzagyndan Mary-Şahu-Jahan adyny göteren Marynyň tutuş taryhyna, hut şu Mourwa hem degişli.

Baýramaly şäheriniň demirgazyk-gündogaryny alkymlaýan uly

haraba-ýadygärlik tutuşlygyna Marynyň soňky ikinji şäher toplumyny düzýär. Şol şäherleriň her biri türkmen halkynyň geçmişiniň belli bir döwründe gülläp ösüpdür. Olar 6 sany: Erkgala, Gäwürgala, Soltangala, Şaýymgala, Abdyllahangala, Baýramaly han gala.

Şaýymgalada seljuk soltanlarynyň harby bölümleri ýerleşip, olar günorta-gündogarda esli uzaklykda bolansoňlar, ekin aralarynda galyp, ýitip gidipdirler. Şu günlere gelip ýeten Baýramaly han gala diwarlary hem şonuň bilen ykbaldaş boldy.

Onlarça irki şäheri, ýüzlerçe taryhy ýadygärligi içine alan ilkinji Marguş megapolisi şu görüp duran ýadygärlikleriňizden demirgazyk-gündogarda çäge depeleriniň aşagynda ýatyr. Şol şäherleriň öwrenilenleriniň irkisi hem iň ulusy Goňur depe. Ol 28 gektara çenli meýdana ýaýrapdyr. Bu öz döwri üçin örän uly medeni giňişlik, gadymy gudrat. Mourw Marguş megapolisiniň dowamy. Onuň dünýä täzeliklerini özleşdirip, ösdüren, adamzat medeniýetine öz goşandyny goşan perzendi.

Mourw-täsin şäher. Gäwür galanyň içinde □ Erk gala; Erk galanyň içinde □ Mourw şäheri. Ozaň otparazlaryň ýörite ataşkedelerinde ody arassa we päk saklamakdan ötri, ony binalaryň üç halkasy gurşapdyr. Görseňiz, bular türkmen ertekilerindäki döwüň janynyň saklanylyşy ýaly, gatbar-gatbardyr. Mourw şäheriniň salnyşy şol milli däbi ösdüripdir. Şonuň bilen birlikde Mourwdan öňki şäherleriň merkezinde içi ataşkedeli ybadathana ýerleşen bolsa, munda şäheriň ortasyny köşk jaýlary eýeläpdir. Bu ýagdaý Mourwyň gurlan ýyllarynda Türkmenistanda döwletiň güýçlenmeginden, medeniýetiň ýene-de bir basgançak ösendiginden habar berýär. Türkmen ylmynyň soňky ýyllarda gazananlary şuny aýdýar.

Toýy toýlanýan şäheriň ady Mourw barada. Türkmen alymlary otparazlaryň dini kitaby «Awesta» bilen tanşanlaryndan soň, geňeşip, ol «Maourw» ýa «Mourw» bolmaly diýdiler. Biz «Mourwy» saýlap aldyk. Dariý I hökümi bilen Bisütindäki golgazma ýazgyda (Eýranyň dünýä belli ýadygärligi) Murgap boýy «Marguş ýurdy» diýlip atlandyrylypdyr. Bu ady alymlar Mourwdan öňki şäher toplumu barada ýazanlarynda hem ulanýarlar. Bu goşma atda, beýleki şuňa meňzeş köp halatlarda bolşy ýaly, birleşen

sözleriň birinjisiniň yzyndaky »y« sesi düşüp galypdyr ýa-da soň üýtgäpdir diýsek, »Mary« we »Guş« sözleri bolup, Murgabyň adynyň ýasalşyna meňzeşlik bar. Bu hadysa diliň ösüşine laýyk gelýän tebigy ýagdaý. »Guş« sözi häzir Guşgy derýajygynyb adynda saklanyp galypdyr.

Murgap sözünüň manysyny şu günler »guş suwy« diýip düşünýäris. Şoňa eýersek, Marguş sözi-de »Guşly Mary« bolar. Özem dil babatda-da, tebigatyna-da laýyk gelderdi. Şonuň bilen birlikde, Maorwam, Mourwam »Marguş« sözenden has tapawutly. Biziň pikirimizçe Marguş sözi ýerli halkyň özünden eşidilendir. »Awestanyň« dili barada muny aýdyp bolmasa gerek. Şol wagtlar derýamyza Ammurg, soňra Murgap diýilmegi-de şeýle ýagdaýlar sebäp bolupdyr.

Mary şäheriniň 2500 ýyllyk toý dabarasyna gatnaşýan myhmanlaryb mejlisi Mourw ýadygärliги bolan şu depäniň üstünde açylmaly edilipdi. Onuň öwrenilşi, bitirilen işler öňdäki aladalar barada, dünýä belli alymlaryň aýdan sözleriniň soňy garşylykly gutlaglara, ýürekden çykýan joşgunly alkyşlara sapdy. Bu köşkleriň abat wagtyndan bäri, belki, ilkinji gezekdir, dörän bu guwançly ýagdaý asuda howada güberýän belent depelere, misli ýaraýan ýaly duýulýardy.

Professor Muhammet aga muňa juda begendi. Oňa, aýratynam, Türkmenistanyň geçmiş ýadygärliklerini, has-da gadymy Maryny, dabaranyň esasy daýanç nokady hut şu Mourw şäherini öwrenen uly Massony çykyş edenleriň minnetdar ýatlamagy gowy ýarady.

Gelen myhmanlara ýaramaga, ine-gara pikir alyşmaga wagt ýokdy. Olar aýaklarynyň aşagynda Aýyň üstündäki ortasy oý, töweregi belent, tegelek meýdanlaryň biri ýaly bolup ýatan Erk gala mähirli seredişdiler. Ýer örän aşakdady. Oňa ýokardan garaýan myhmanlaryň gözleri ýiteldi. Gursaklaryny gümmezekledişip, çuňdan-çuňdan dem aldylar. Haşylaşdylar. Depäniň üsti howalanýardy. Olaryň biri:

□ Babyl diňine münende şeýle bolanyny bir ýazyjynyň ýazgylarynda okapdym. Bu-ýa häzir kän peselendirem – diýdi.

Muhammet aga ýadawdy. Soňky günler Aşgabat-Mary aralygynda iki ýana »ok kesdirme« geçipdi. »...Häzir Dynjymy bir alaýyn« diýip oturşudy. Tutuş endamy syrkyraşýardy. Ol maýyl howanyb

güneşine ýumşaşdy. Göwün ýüwürtdi, şeýdip irkildi. Oraşan düýş görädi. Täsin ýeri düýşünde gören wakalary hüýündäkilerdi; ýaňy başynda öwren pikirleridi.

Ot parazlaryb ybadathanalarda gaýnadan kaoma, homa içgisi bilen içgin gyzyklanýardy. Şol wagtyň ybadathanalarynda üýşüşip, mollalaryň ýolbaşçylygynda taýýarlanan, her kime sähelçeden dadyrylyp, hemme kişä ýetirilen dini edähede öwrülen bu däbiň näme hyzmaty bar, ol içgi nämelerden, nähili ýasalýar? Bular hakda geçmiş ýazgylarda käbir maglumatlar bar, ýöne örän az. Henize çenli haomanyň nämedigini hem oňly bilinenok.

Muhammet aga-da bu meseläni öwrenmäge ýardam eder öýden maglumatlaryndan tapanyny toplady. Şol wagtky adamlaryň haýsydyr bir dänäni közüň üstüne taşlap, ýüzlerini tüssesine tutup, keýp alýandyklaryny bilýärdi.

Mourwly meselä gezek gelende »Mary şäheriniň düýbünü tutan uzboýly Tahmurt han« diýlen irki ýazgylar hemişe ýadyndady. Bular düşüşünde şeýle aýdyň, täsin wakalara öwrüldi. Ol nämedir bir zatdan tebl tapyp oýananda, keýpi çagdy. Gowy dynç alypdy. Süňni şeýlebir ýeňildi.

Gören düýşi oraşandy. Ähli zat bütin jikme-jikligine gözünüň önünde-di. Kimiň nämäni, nämädi, näme diýeni hem ýadynda-dy. Ýöne, ol ybadathanalardaky däbi däl-de, ýigitleriň keýp çekişini görüpdi.

Muhammet aga birsellem başyny tutup oturdy. »Bäh-h! Meni Ahrimanyň (otparazlyk dininde ýamanlyk hudaýy) jynlary oýnaýdymyka? Sähel wagtda şeýle düýş!

Düýş görmedik bolanlygynda »Uklamadymmykam?« diýäýmeli. Muhammet aga içini geplettdi. »Men muny ýazaýyn, yzyny görübereris. Birden ula sapaýsa...« Home içgisiniň adama ýetirýän täsiri barada okanlary Muhammet aga şol içgä garylan otlaryň biriniň, belki-de esasynyň kenep bolaýmagynyň ähtimaldygyny ýatladýardy. Ol bu ösümlige gyzygypdy:

» Grekler gadymy ýazgylarynda homä, haoma meñzeş içginiň adyny »humulus« görnüşinde ýazypdyrlar. Günbatar Ýewropada aýratynam, Karlo-waryň töwereklerindäki piwo içilýän jaýlara gireniňden meýmirediji ys burnuňa urýar, kelläni sämedýär. Ol

ys jaýlaryň üçegine daňylyp goýulan topbak-topbak gury hmel otundan ýaýraýar. Hmeliň ady görşüňiz ýaly, grekleriň humulusynyňka çalymdaş. Meýmiredijiligi we beýleki şeýle täsirleri-de homäňki ýaly.

Merkezi Russiýanyň, Ukraýinanyň aram guşaklyklarynda hmeliň dört görnüşi ösýär. Hmel ekilýär. Merkezi Asyýadaky kenep diýilýän ot hem şol hmeller maşgalasyndandyr. Rus dilinde oňa »konoplýa» diýilýär. Bularyň hem atlary, eşidilýän häsiýetleri çalymdaş.

Suwa düşýän adam ösüp oturan kenepleriň arasynda ylgasa, endamyna çañy ornaşýar. Soňy pyçak bilen syryp alyp, mäjümläp beň ýasaýarmyşlar. Onuň saglyňa zeled ýetirýän neşekeşlik täsiri barmyş (Ç. Aýtmatow. »Ahyrzaman»)

Otparaz mollalaryň gök baldak şiresine süýdi, ýene nämelerdir garyp gaýnadýan, içilende »kelläni sämedýär, başyňy durlaýar, gözüni ýiteldýär, keýpiňi göterýär» diýdirýän içgisini öňde agzalanlara hmeli ýa-da onuň bir görnüşi kenebi goşup alýan bolmaklary mümkin...»

Şu ýazgysyndan soňky oý-pikirleriniň dowamy Muhammet aganyb heniz hem aňynda şol başdaky aýdyňlygynda duran oraşan düýşüne syrykdy...

Ol esli wagtdan soň, aýgyda gelip »Mourwyň gurluşygynda jan çekenleriň tanşyşlaryndan başlamaly boldy. Hakydamda aýlap ýördüm, düýşüme girenem şolar, ýene gereginem goşarys» diýdi. Biziň zamanamyzdan öňki VI asyr. Şol wagtam Aý, gün edil häzirkisi ýaly dogup ýaşýardy. Asman uzakda, depäňde-di. Gijelerine ýyldyzlar petreşýärdi. Mourw ýaly köşkler az hem bolsa salynýardy.

Adam gözleýärdi, tapýardy. Şonda tapanda begenýärdi. Ýalňyşýardy. Şonda heläk bolýardy. Ýa derdi artýardy. Başaranyny düzeltmäge çalyşýardy.

Başlaryna donlarynyň etegini bürenip ýörüşlerine, käte biri ortadaky çym gyzył köz üýşmeginiň üstüne nämäniňdir dänesini taşlaýan üç adam oduň daşynda moýmudaklaşýardy. Köze degende dänelerden göterilýän çal tüsse biri-beýlekisine çatylan odunlaryň aşagynda üýşüp, aýdym aýdyp ony şol bir depginde döwneýän ýigitleriň gözüne-ýüzüne urulýardy. Üýşmek közüň

daşynda hars urup çygyryşýanlaryň şonça-da göhi gelip, gany gyzyp, sesleri batlanýardy.

Ojak galdy söýesiz,
Döküldi-le hünjüler.
Gara çatma çagşaýsa,
Çaga neneňsi bolar.
Al kaksyn ara ýolda,
Ýene aýal ýenjiler.
Ärler bizden ozdurdy,
Talaňdan bizar bolduk.
Olar ýurdy tozdurdy
Onsoň bizem är bolduk...

Olar öwrendikli aýdymalaryny aýdýardylar. Bu üç pyýadanyň aýlaw gerimi barha giňäp, golaýa taşlanan egin-eşiklerini bil guşaklaryny, başy çüri keçe sobbajy burum-burum tüýleri bulaşyp ýatan, ýokarysy gabardylyp, etegi büzülip, goýun derisinden kebşirlenilen akly-garaly telpeklerini biri basalasa, beýlekileri aýaklary bilen itekläp, aňryk-aňryk süýşürüp ugradylar.

Oda taşlanýan uşajyk däneleriň ýympyk, ýürekbulanç ysy uzaklara ýaýraýardy. Bular güýjügen bu porsy ysa has hem guduraşýardylar:

Asman bizi goldanok
Gördük görer görgüli.
Ýürekler daşa döndi,
Soň bolduk dag bürgüdi.

Akar derýa gömüldi,
Gözel bina dargady,
Ekin ek-de, tiz baýa,
Aşawanlaň* sargydy.

□ Bolup ýörşüňiz-ä aşawany, beýlekini bilýäne meñzeş däl. Bu gümmürdän owaz bularyň ýanyna gelip, atyny saklan Tahmurt hanyb sesidi.

□ Bilýäris Aşawanlar otparazlygy ündeýärler, »Ekin ekip,

gurplanyň» diýýärler.

Jebbar towsaklap ýörşüne nämedir bir zadyň gapdaldan päsgel berýändigini syzyp, depesine bürelgi donuň eteginden jyklady. Oňa ata mündürilen iki sany tegelek Aý göründi. Ýöne olaryb biri garady, beýlekisi ýalpyldawukdy. Mähirlidi.

Ozalam ot alyp, ýanyp duran ýüregini jigledip, daglap barýardy. Jebbar çişnerilip seretmek isledi. Özüne agram düşdi, hemme zat bulaşdy. Akly, garaly tegelek Aýlar titredide, ýüzi bulandy. Bu ýagdaý ýüreginde-de ýokaşdy. Ýoldaşy aňalyp, säginen, kadaly şapadaňy pozan Jebbaryň aýagyny basdy, şeýdip ony itberip goýberdi. Ol bir elini ýere diräp, zordan ýykylan saklandy. Şondan soň dünýäni unudyp, entirekläp galyp ýene ýoldaşlaryna goşulyp gitdi.

Tahmurt han ýerde dagap ýatan eşikleriň içinde parslaryň depesi çürrük telpeğine gözi düşmese-de, aralarynda olardan biri bardyr öydüp »Şadyýan boluň!» diýip haýbatly salamlaşdy. Piňlerine-de däl, bular öz garabaşlaryna gaý. »Sorady, jogap berdik. Salamlaşdy, ýanymyza biri geldi» diýenokdylar.

Atynyň üstünde bir sellem sabyrly garaşan, Oguzboýdan bu ýere ýörite gelen, onda-da makullanyp, maslahatly gelen Tahmurt hanyň megerem gözleri okarasyndan çykdy: »Habarlaşyň!» diýip, çarwanyň edähedine görä, ýogyn sesini gataldyp, öňküsinden hem batly, gök gürlän ýaly edip gygyrdy. Öz sesine özi utandy: »Gelşiksiziräk bolaýdy öýdýän».

Garaşsaň garaşyp durmalydy. Sönüp giden közüň daşynda soňabaka az-kem gowşaşdylar diýmeseň, ýigitleriň şol bir boluşlarydy, şol bir depginde hars urşup galgaşýardylar. Han indi sypaýyçylykly seslendi. Ol bularyň arasynda öňe ýollan ýoldaş Ýomuň bardygyny aňyp ýetişdi.

□ Ýanyňyzda suw barmy, gaýnag suw içip bolmazmy?

□ Näme-e?! – Ýer depip ýörenleriň biri kellesini donunyň eteginden hasyrra sypdyryp, laňña dikeldi. Bu ýene Jebbardy. Onuň bu wagt suwsap görýän görgüsini adam ogly aýdyp bilmese gerek. Teşnelikden ýaña içi ot alýardy. Kepän agzy gurap, dili kentlewüğine ýelmeşipdi. Agzynda nem galmandy. Gulagynda ýaňlanan »Suw» sözi dünýäsini çepbe çöwürdi. Garaýagyz, pugta ýüzündäki ala gözleri aljyraňňy hem howsalaly mölerdi; Oňa suw

gerekdi. Ol gark bolup baryana döndi.

Birden nämedir bir zady anyklamakçy ýaly bolup oýurgap »Suw»diýip bagyryp, hemmesiniň büreneni depesi çatyk donlary ähli güýjüne silkeledi. Ol ýap-ýaňyja üýtgeşik hikmet görüpdi. Ony heý, unudyp bilermi? Öňki endiräp durşuna olam derdine ýamaşdy. Şony gözläp, boýnuny öňe uzadyp, ýene-de gözlerini gikgertdi. Don ýüzüne sähel wagtlyk hoşluk ýagtysy çayıldy-da, oňa bada-bat kölege indi. Ýa hikmet göreni ýalan, ýa-da bularyň bary şol teşneligiň, belki onuňam gönezliginiň petreşip hanasyndan çykaýyn diýýärdi. Ol öňündäki üşmek, ýüzi küljümek, çalymtyk gory öz üstüne tolkunyp agan deňiz hasaplady. Sömelişen ýoldaşlarynyb elinden biri-birine çatlygy donlary çekip alyp, gelen atly myhmana tarap arkan tesdi-de, depesinde şeýle bir galgatdy. Myhmanyň aty ürküp çarpaýa galdy. Üstündäki oslagsyz kişi eýýäm ýerde ýatyrdy. At serpilip, boýnundaky tanapy süýröp, gelen yzyna tutdurdy. Közüň başyndakylaryň bu wagt dünýäni sil alsa, topugyndan däldi. »Suw!» sesini eşiden diňe Jebbar bolmaga çemeli. Ol »Hany ýaňky ýalpyldawuk Aý?» diýip gapdalda çäşerip ýatan myhmanyň üstüne gazaply atlandy.

Dony göterip bir silkende, Jebbaryň nätanys atlyny atyndan agdaryp taşlamagy Tehäni hem gozgady. Olam güpür-tapyr basdy-da, Ýomuň üstüne atlandy.

Tahmurt han Jebbara özünü arkan serseretdirmändi. Bykynlak dykyz göwresi duran bir labyrды. Jebbar edil kakynlan ýaly bolup, bazyk-buzzuk edip, handan ýalpyldawuk Aýy soraýardy. Hemem goltugyna, bykynyna eliniň yetişdiginden urýary. Dişini gyjaýan serhoş Jebbaryb gaty ýumruklarynyb bady, saldamy-da göwnejaýdy. Ýigdiň köşeşmeýän birsyhly hem birsydyrgyn urgulary daýaw gojany süllertdi. Megerem, içi sanjydan dolan bolsa gerek. Ol Jebbara düşünjek bolmasyny bes edip, ýüzünü çytyp bir gapdalyna agdaryldy. Ýatan ýerinde: »Ahrimanyň diýeni bitdi: özli-özümüzizi tutuşdurdy. Iberen aldajysynyň gözi mende; Aýyrmany, hudaý, bu beladan sowaweri» diýdi. Şol bada özüne käýindi: »Tahmurt han, sen haçandan bäri, Zaratuştra** ynanyp ýörsüň! Gyssanaýdyň öýdýän» Ýogyn, ýasy guşagyny sermeledi. Pully haltajygy ýerinde-di.

(dowamy bar)...

«Garagum» žurnalyňyň 07.06.2008 ýyldaky sany.

Bellik:

* Aşawan-dindar

**Otparazlyk dinini ýaýradyjy pygamber

Elektron görnüşe geçiren: Peşeň ogly Afrasyýao» Romanlar